

Isus iz Nazareta - donositelj Boga*

Joseph RATZINGER - BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, Verbum, Split, 2007.

1. Poznato je kako je papa Benedikt XVI. izvrstan glazbenik koji dnevno provede neko vrijeme za klavir. Dobro se razumije u skladnost nota, pjesme i instrumenata. Promatrajuću kroz tu prizmu notnoga sklada i instrumentalnog suglasja različitih glasova i glazbenih instrumenata, osjećam kako se i u ovom voluminoznom djelu o Isusu iz Nazareta to suglasje osjeća na svakom koraku. Uzmimo jednu dionicu iz njegovoga 4. poglavlja Govora na Gori, npr. onu o "progonjenima radi pravednosti" (str. 102-112) kako bismo to osjetili i doživjeli. Na tih desetak stranica stručnoga, ali i jednostavnoga i razumljivoga izlaganja čitatelj osjeti kako pisac suvereno i umješno vlada jezičnim i filozofskim terminima, te kako izvrsno povezuje starozavjetne spise proroka i psalama s Isusovim izričajima na Gori blaženstava. Ne smeta ga pritom što neki od suvremenih kritičara religije, poput Nietzschea, Isusov govor nazivaju "besmislenim i neprihvatljivim" za suvremenoga čovjeka. Papu ne zbunjuje ni iskreni razgovor židovskoga znanstvenika rabina Neusnera koji s prijateljskom naklonošću vodi dijalog s Isusom, ali "ostaje pri vječnom Izraelu". I dok izriče zahvalnost na otvorenosti kojom rabin Neusner, član naroda naše starije braće po vjeri, go-

vori o Isusu, papa Benedikt XVI. Pavlovom teološkom metodom uskladuje rabinove teze i nadograđuje ih Isusovim stavovima i riječima: "Nisam došao dokinuti Zakon i Proroke, nego ispuniti" (Mt 5,20).

U kontekstu trajne i povijesne čežnje za licem Božjim Ratzinger se služi i grčkom filozofijom i Homerovim epom u kojem stoji kako je "najveća opasnost ohola samodopadnost", u kojoj čovjek sâm sebe proglašava Bogom (str. 112). A pred zavodljivom teorijom kako je svejedno kojoj vjeri pripadao i koji zakon priznao, dapače i ateizam u tom kontekstu izbora i opcija postaje nekom vrstom religije, Benedikt XVI. ovom knjigom osobnih razmišljanja i uvjerenja o Kristu tvrdi da Otac nebeski u Isusu iz Nazareta nudi jedino ispravnu opciju za čovjeka koji je "gladan i žedan pravednosti". A da bismo shvatili tko su takvi pojedinci koji su "gladni i žedni pravednosti", Papa nas vodi u društvo poniznih i jednostavnih likova na prijelazu Staroga u Novi Zavjet. I pokazuje Zahariju, Elizabetu, Mariju, Josipa, Šimuna i Anu koji "s nutarnjom budnošću iščekuju spasenje Izraela, a svojom poniznom pobožnošću, strpljivošću i čežnjom pripremaju put Gospodinu" (str. 104-105). U tomu je polifoničnost i suzvučje ovoga Ratzingerova djela.

2. Na pitanje zašto je objavio knjigu o Isusu iz Nazareta, Papa veli kako je pisanje knjige imalo "dugačak nutarnji put". Ovo je samo prvi dio, od Krštenja u Jordanu do Preobraženja na Taboru, te ima namjeru upotpuniti tekst čim mu bude moguće o Isusovu djetinjstvu i otajstvu smrti i uskrs-

* Izlaganje na predstavljanju knjige u sklopu Danâ kršćanske kulture u Dubrovniku 14. ožujka 2008.

nuća. Na javno medijsko tržište, naime, neprestano stižu i prodaju se neka "nova biblijska otkrića" koja bi trebala pokazati drugačiju povijest Isusa iz Nazareta. Prema takvima biblijski i crkveni prikaz Isusova lika "prijevera je svećenikâ i Crkve", a pravu "istinu" ugušili su "mračni zavjerenici iz Vatikana". Prisjetimo se samo *Da Vinci-jeva koda* ili sličnih "kodova" koji nisu imali prvenstveno znanstvenu, nego komercijalnu svrhu. Ova Papina knjiga želi sa sigurnošću pokazati sve što se zna o čovjeku iz Galileje. Ona je plod znanstvenika Ratzingera koji je potpuno familiaran s biblijskom znanošću, a kao znanstvenik duboko uvjeren da je Isus iz Nazareta, kako ga prikazuju evanđelja, povijesno uvjerljiv lik komu i on poklanja svoju vjeru.

Papa uz to napominje kako je u mladosti čitao nekoliko knjiga o Isusu i oduševljavao se njihovim sadržajem, jer pisci su ocrtaivali Isusa cjelovito i kao čovjeka i kao Boga polazeći od evanđelja. No, 50-ih godina 20. st. situacija se počela mijenjati, a "pukotina" između "povijesnoga Isusa" i "Krista vjere" postajala je sve dublja. Ishod tih povijesno-kritičkih istraživanja ostavljao je dojam kako o Isusu malo toga sigurno znamo, a vjera u njegovo božanstvo tek je naknadno uobličila sliku o njemu. Cijepanja pak "povijesnoga Isusa" od "Krista vjere" postalo je dramatično. Izgubio se istinski oslonac, a nutarnje prijateljstvo s Isusom, Očevim Sinom, kao da "u prazno zahvaća", veli Papa. Stoga, "bez usidrenja u Bogu", piše Papa, "Isusova osoba ostaje neobjašnjiva". I to je okosnica ove knjige o Isusu iz Nazareta.

3. No, kako shvatiti i razumjeti svete evanđeoske tekstove? Tko su zapravo njihovi autori? Da se čovjek ne bi izgubio i "zapleo u diskusiji oko povijesti tradicije i redakcije kojoj nema kraja", Papa najprije

ističe kako Sveto Pismo nije "obična literatura". Ono je plod više autora, pa veli da su "tri subjekta" stvaratelji svetopisamskih stranica: najprije autor teksta, zatim Božji narod i na kraju sâm Bog. Papa je to smatrao potrebitim izjaviti odmah na početku da čitatelj zna kako Papa "ima neograničeno povjerenja u evanđelja" (str. 14), te da u ovoj knjizi namjerava prikazati stvarnog, povijesnoga Isusa u istinskom smislu riječi. Njega je, međutim, "moguće razumjeti samo u svjetlu Božje tajne", tj. kao "čovjeka koji je stvarno bio Bog", skriven u prisposobama i slikama pa tako "nedvoznačno nadilazi mogućnosti historijske metode" (str. 16). Moderna teologija svojom je historijsko-kritičkom metodom ugrozila ono što je temeljno u kršćanskoj vjeri: božanstvo Isusa Krista. Razdvojila je, naime, "Isusa vjere" od "historijskoga Isusa" i tvrdila kako o historijskomu Isusu ništa pouzdano ne znamo, a ono što nalazimo u evanđeljima, napose ispovijest vjere u njegovo božanstvo, zapravo je crkvena konstrukcija. Stoga je Benedikt XVI. dao naslov knjizi "Isus iz Nazareta", a ne "Isus Krist", kako bi naznačio da "povijesni, živi Isus" nije u suprotnosti s vjerom u Isusa Krista.

Mnoštvo je studija i knjiga dosada objavljeno na sličnu temu. U čemu je onda novost knjige Benedikta XVI. o Isusu iz Nazareta? Nekoliko Papinih rečenica (iz uvoda) daju odgovor na to pitanje. Iznoseći javno i pismeno određene prigovore nekim teološkim tumačenjima, Papa se nada kako čitatelj neće steći dojam da je on "protiv moderne egzegeze". Dapače, njoj smo zahvalni, veli Papa, za "mnogo toga što nam je darovala i što daruje". On samo onkraj "historijsko-kritičkoga tumačenja" primjenjuje metodu koja "zahtijeva vjeru", te pritom ne napušta "povijesnu ozbiljnost". I na kraju radi jasnoće i ozbiljnosti obradene tematike on ističe kako knjiga nije "čin Uči-

teljstva, nego izraz njegovog osobnog traženja Gospodinova lica” (usp. Ps 27,8). Knjiga je, stoga, podložna kritici i znanstvenom sučeljavanju. No, pritom Papa moli “mrvicu simpatije bez koje nema razumijevanja”. S takvom simpatijom pristupio sam čitanju ovih stranica. I oduševio se kako sistematičnošću obrade određenih tema, tako i širinom vidika koje knjiga pruža čitatelju na teološkoj, egzegetskoj, povijesnoj, filozofskoj, kulturnoj i medureligijskoj razini. I zaustavljao se nad pojedinim izlaganjem i premišljanjem. Odnedavno i s prisjećanjem na sveta mjesta što mi je Providnost udijelila obići ih sa skupinom naših hodočasnika početkom veljače ove godine. A da nije bilo ovoga predstavljanja, možda knjigu još ne bih dočitaio. Jer, ne može je se čitati kao povijesni roman ili beletristiku.

4. Što knjiga obrađuje i o komu govori? Knjiga govori o Isusu iz Nazareta od njegova krštenja do preobraženja. Podijeljena je u deset poglavlja s predgovorom i uvodom, u kojima se objašnjava kako je temeljno gledište svih evanđelja Isusov odnos prema Ocu. Premda Isus nalikuje Mojsiju, “Božjem osobitom prijatelju” (Izl 33, 11), on se od njega i razlikuje jer “gleda Oca licem u lice” (Iv 1,18). U tom kontekstu Papa opisuje Isusa od krštenja do preobraženja, pa u prvom poglavlju govori o krštenju, a u drugom o iskušanjima u pustinji koja su usko vezana s Isusovim krštenjem jer predstavljaju njegovu solidarnost s ljudima. Jezgra obradenih triju kušnji i napasti u pustinji sažeta je u trajnom i izazovnom pitanju: Što nam je onda Isus donio novoga ako se moramo boriti za kruh svagdanji, a svijet i dalje ostaje isti?! Na postavljeno pitanje Papa daje jasan i vjernički odgovor: Isus nam je donio Boga. Samo zbog tvrdoće našega srca mi mislimo da je to premalo. Božja moć je tiha u svijetu. Ali je istinska i trajna.

Prelistat ću sada kratko i daljnji sadržaj knjige kako biste osjetili široki spektar obradenih tema. U trećem poglavlju raspravlja o središnjoj Isusovoj poruci, o Božjem kraljevstvu. U četvrtom analizira blaženstva koja su zapravo “nutarnja Isusova biografija”, “skrivena kristologija”, “portret njegove osobe”. U tom poglavlju zanimljiv je Papin “razgovor” i sučeljavanje s Torom i židovskim rabinom Jakovom Neusnerom koji ne može prihvatiti Isusa Krista zbog njegove poruke da je “Sin Božji”. U petom poglavlju Papa tumači molitvu Očenaša, a u šestom govori o Isusovim učenicima koji imaju dvostruko određenje, “biti uz Gospodina” i “biti poslani u svijet”. U sedmomu poglavlju Benedikt XVI. predstavlja Kristove prisposode o milosrdnom Samarijancu (Lk 10,25-37), o dvojici braće (Lk 15,11-42), te o bogatašu i Lazaru (Lk 16,19-31). U osmomu pak poglavlju posebice obrađuje Ivanovo evanđelje. Budući da neki egzegeti Ivanovo evanđelje stavljaju pod utjecaj gnoze, a to se često primjećuje među teolozima i katehetama kad govore kako je Ivanovo evanđelje “obična poezija koja ne odgovara historijskomu Isusu”, Papa posvećuje posebno poglavlje Ivanu i analizira neke njegove važne kristološke slike: vodu, trs i vino, kruh i pastira. U devetom poglavlju obrađuje dvije važne prekretnice na Isusovu putu: Petrovu ispovijest u Kristovo mesijanstvo i preobraženje na gori Taboru. Svijest o Isusovu mesijanstvu još više se i jasnije očituje u izričajima koje Isus sam za sebe upotrebljava, a obradeni su u zadnjem, desetom poglavlju: “Čovječji sin”, “Sin” i “Ja sam”. U te tri riječi očituje se Isusova originalnost i njegova novost, ono što je samo njemu vlastito.

5. U jednom razgovoru za *Zenit* (1. prosinca 2002., *Zenit.org*) dok je predsjed-

dao kongresu "Krist: Put, istina i život" na Katoličkom sveučilištu sv. Antuna u Murciji, kardinal Ratzinger je na upit, "što bi preporučio mladim teolozima pri proučavanju kristologije", kratko i jasno odgovorio: Iznad svega važno je poznavati Sveto Pismo, to živo svjedočanstvo evanđelja kako bi se čulo izvorni Božji glas. Na drugom su mjestu veliki sabori, posebice onaj Kalcedonski koji je pojasnio značenje velike izreke o Kristu, "pravom Bogu i pravom čovjeku". Na trećem mjestu predložio je proučavanje pashalnoga misterija, kojim je Isus ponio naše trpljenje i stvorio prolaz autentičnoga života u uskrsnuću. To je sve povezano s konkretnim životom i predstavljeno je u liturgiji kao sponi i vezi života i pashalnoga misterija. Sveto Pismo, dakle, vjera Crkve formulirana u definicijama velikih sabora, te pashalni misterij proživljen u liturgiji prepoznatljivo je "živo Trojstvo" Ratzingerova traktata o živom Isusu iz Nazareta. I samo u optici toga trojstva moguće je razumjeti i prihvatiti ovu knjigu vjernika, kršćanina, kardinala Josipa Ratzingera, a sada pape Benedikta XVI. Knjigu je, kako piše u uvodu, počeo pisati za vrijeme ljetnog odmora 2003., a u kolovozu 2004. uobličio je prva četiri poglavlja. U međuvremenu izabran je na Stolicu sv. Petra pa je koristio svaki slobodni trenutak za daljnji rad dok je konačno nije završio 30. rujna 2006. Stoga se i u knjizi potpisuje dvostrukim imenom: Ratzinger i Benedikt XVI.

Veseli nas što je knjiga nedugo nakon objavljivanja prevedena i objavljena na hrvatskom jeziku u izdavačkoj kući Verbum. Predstavljajući uredničku politiku Verbuma mr. Petar Balta je istaknuo kako uz djela poznatih svjetskih autora ova izdavačka kuća nastoji sustavno objavljivati i Papina djela. A ova je knjiga njegov deseti naslov, što je za pohvalu i čestitke. Drago mi je

također što smo u sklopu Dana kršćanske kulture prošle godine predstavili druge naslove, a evo ove godine ovo kapitalno djelo o Isusu Kristu.

6. Ima zanimljivost gledom na ovu knjigu koja je prvi put predstavljena 13. travnja 2007. u Vatikanu, nekoliko dana uoči Papina 80. rodendana (rođen 16. travnja 1927., na Veliku subotu i kršten istoga dana). O knjizi su govorili bečki nadbiskup kardinal Cristoph Schönborn, filozof i gradonačelnik Venecije Massimo Cacciari, te prof. Daniele Garrone, dekan Valdenškoga teološkog fakulteta u Rimu. Činu samoga predstavljanja knjige pristupilo se višeslojno jer je o njoj govorio kardinal u ime Katoličke Crkve, gradonačelnik Venecije u ime laika, te dekan Valdenškoga fakulteta u ime drugih religija. Kao da se htjelo reći: Ova knjiga nije samo "katolička stvar". Ona ima svoje višestruko, povijesno, svjetsko i natpovijesno značenje.

Papa Benedikt XVI. u knjizi jasno piše, govori i obrazlaže misli o Isusu Bogočovjeku. I po njemu iscertava izvorni Božji plan koji vrijedi za sve krajeve i narode, kao i za svako vrijeme. Posebice pak ističe kako kršćanstvo nije neka teorija, ili neki filozofski svjetonazor. Bog za kršćane ima ljudsko lice. A čovjek nije "neuspjeli proizvod evolucije", nego Božja slika i prilika. Svaki je čovjek plod Božje zamisli, a Crkva je otajstvena stvarnost.

Bogu hvala što imamo Papu koji ne samo ima dobar glazbeni sluh, nego i onaj vjernički, crkveni, disciplinski i liturgijski duh (osjećaj). Posebice pak Bogu hvala što ima i znanstvenoga ugleda i stručnosti. I što se ne umara pozivati kršćane neka trajno osluškuju što to Crkva naučava, želi i poduzima; neka "liturgiju pretvore u središte života" kako bi bili kadri "preobrazavati svijet i zračiti dobrotom i milosrdem Isusa Krista". Neka nam Gospodin poživi

Papu i čuva ga zdrava i nepovrijeđena Crkvi svojoj. I dao Bog da uskoro mognemo čitati i druga dva najavljena dijela o Isusu iz Nazareta.

Želimir Puljić

Sociološka studija o pomiriteljskoj ulozi vjerskih poglavara u BiH

Tales of War and Peace. Religious Leaders During and After the War in Bosnia and Herzegovina: Calculated Hypocrisy or Paving the Way for Peace, Pax Christi, Utrecht, March 2008., 69 str.

Nakon disertacije P. Goodwina iz 2006. god. koji predbacuje stranim diplomatima i vojnicima da ne uzimaju ozbiljno vjerske zajednice pri pomaganju u izgradnji socijalne kohezije u BiH,¹ i ovu su studiju priredili dobronamjerni stranci koji uvažavaju kontinuiranu prisutnost islama, pravoslavlja, katolicizma i židovstva kod nas. Autorima je cilj "steći uvid u djelovanje religije i vjerskih poglavara na buđenje i razvoj mirovnog procesa te formulirati preporuke za političku strategiju" (str. 5). U uvodu ističu da su se vjerski poglavari sastajali svaki sa svojim vojnicima i davali im svoj blagoslov, ali ovom studijom ne pokušavaju "donijeti konačno tumačenje koja je strana najviše doprinijela proširenju sukoba" (str. 9). Upozoravaju da su se intervjuirane osobe iz BiH redovno razilazile u procjenjivanju uloge religije, "jer svaka od ovih religijskih zajednica još uvijek različito gleda na ono što se dogodilo u

tijeku rata, a mnoge rane još su otvorene" (str. 11).

Autori su u pravu kada tvrde da je religija najvažnija razlika između Bošnjaka, Srba i Hrvata u BiH, te da je ona bila stabilni faktor tijekom povijesti: "Dok su se nekoliko puta promijenili politički sistemi i granice, religija je ostala konstantni čimbenik" (str. 17). Prihvaćaju termin Pavla Mojzesa *etnoreligioznost* za usku povezanost religijskoga i nacionalnoga identiteta (u knjizi *Religion and the War in Bosnia*, Scholar Press, Atlanta 1998.). Optužuju vjerske poglavare da su "odviše isključivo mislili o napretku svoje zajednice a ignorirali rizik destabilizacije, raspada i rata" (str. 17). Hvale pojedince u naše tri vjerske zajednice koji su otvoreni za među-religijski dijalog, ali piredivači praktično ignoriraju stabilne službe muftija, episkopa, biskupa, imama i svećenika. Kao da žale što se od građana očekuje "izvjesna religijska pozadina ili pripadnost. Ateisti su ignorirani te često smatrani građanima drugog reda i nemoralnim pojedincima" (str. 21). Zaista ponekad vjernici kao većina u društvu diskriminatorски nastupaju prema ateistima kao manjini, ali se čudim što priredivači ove studije nisu osudili borbeni sekularizam ateista u državnim strukturama, prosvjeti i medijima koji još uvijek pokušavaju religiju tretirati kao strogo privatnu stvar građana priječeći vjerskim zajednicama utjecaj na javno područje u pluralnom građanskom društvu. U demokratskim i razvijenim državama Europe religije jesu odvojene od države, ali se njihov glas sluša te prosvjetna i socijalna služba podupire. Istina je da je "povezanost vjerskih svetinja i političke propagande dovela do okrutnih zločina, čak i do genocida nad ljudima koje su običavali nazivati susjedi-

¹ Usp. moju recenziju ove disertacije, u: *Vrhbosnensia*, X (1/2006), 190-194.